

NOVÝ POHĽAD NA VYMEDZENIE POJMU RODINA

A NEW VIEW ON THE DEFINITION OF THE TERM FAMILY

Libuša Gužíková¹

Abstrakt

Príspevok zobrazuje na základe kvalitatívnej analýzy škálu pohľadov na vymedzenie pojmu rodina. V súvislosti so spoločenským vývojom, neustálymi zmenami, zrýchľujúcim sa tempom života sa rodina nepretržite vyvíja. Roztrieštenosť tvrdení spočíva v transformácii rodiny, osobitne v diverzifikácii jej foriem, destabilizácii vzťahov, ako aj v jej fungovaní, odolnosti, plnení funkcií. Súčasná postmoderná rodina v sebe zahŕňa prvky tradičného i moderného modelu, ale jej novodobými fenoménmi sú pluralizácia, vypätosť a krehkosť rodinných vzťahov.

Kľúčové slová

rodina, vývoj rodiny, nejednoznačnosť vymedzenia, postmoderná rodina

Abstract

Based on qualitative analysis, the contribution presents a range of views on the definition of the term family. In connection with social development, constant changes, the accelerating pace of life, the family is continuously developing. The fragmentation of the claims lies in the transformation of the family, especially in the diversification of its forms, the destabilization of relationships, as well as in its functioning, resistance, and fulfillment of functions. The contemporary postmodern family includes elements of the traditional and modern model, but its modern phenomena are the pluralization, tension and fragility of family relationships.

Keywords

family, family development, ambiguity of definition, postmodern family

¹ Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

ÚVOD

Dôležitosť rodiny a jej pôsobenia je neodmysliteľnou súčasťou života každého človeka. Téma rodiny je zdrojom odborných diskusií aj na Slovensku, kde podobne ako v iných postsocialistických krajinách sme od 90. rokov minulého storočia svedkami premeny slovenskej spoločnosti. Slovo rodina má v našej societe silný význam, ktorý je charakteristický svojou premenlivosťou.

Transformácia spoločnosti po roku 1989 zasiahla do života rodín a jej dôsledky pretrvávajú dodnes. Ako uvádzajú Potočárová a Baranyai (2012, s. 129), „rodina sa stala najväčšou obeťou rýchleho presadzovania sa pokroku spoločnosti, v každej oblasti sociálneho života“.

Rodina existovala od nepamäti vo všetkých kultúrach a typoch spoločnosti, ale dnes disponuje rôznorodejším vzhľadom. Viacerí autori (Workman, 2019; Sanner, Ganong a Coleman, 2020; Umberson a Thomeer, 2020) sa zhodujú v tom, že rodina je čoraz rozmanitejšia ako kedykoľvek predtým.

Konverzie v demografických procesoch, nestabilita rodinného prostredia, demokratizácia generačných vzťahov, ako aj pluralizácia foriem rodinného súžitia zapríčinili nejednotnosť v definovaní pojmu rodina (Bengtson, 2001; Beck, 2018; Stych, 2021). Aby sme mohli na pojem rodina nahliadať v súvislosti s usporiadaním rodinného prostredia v 21. storočí, je potrebné posúvať naše myslenie a hodnoty novým smerom (Novotná a Kyselá, 2019). Nazdávame sa, že transformácia spoločnosti po 90. rokoch 20. storočia a mnohé aktuálne trendy v spoločnosti determinujú životy súčasných rodín, a preto je definovanie pojmu rodina v mnohých smeroch nejasné.

V predkladanej štúdii je našim cieľom analyzovať, hodnotiť a syntetizovať výsledky mnohých výskumných zistení domácej a zahraničnej proveniencie, so zámerom vytvoriť komplexný pohľad na problematiku vymedzenia rodiny. Podľa Mareša (2013) ide o mapujúcu prehľadovú štúdiu (tzv. „mapping review“), ktorá analyzuje, triedi a zhromažďuje zistenia v predmetnej oblasti.

Premeny rodiny v kontexte celospoločenských zmien

Pojem rodina odzrkadľuje longitudinálny vývoj ľudstva, vzájomných vzťahov, kultúry. Transformáciu chápania rodiny podmieňuje celospoločenská situácia, v ktorej zaznamenávame kultúrne, ideologické, politické a ekonomické premeny. Uvedené zmeny sa prejavili v spôsobe života rodiny, a teda interferovali jej dnešné fungovanie.

Prvou zásadnou zmenou v živote rodiny bol podľa Havingera, Havingerovej a Loudovej (2014), prechod od multilaterálneho manželstva k párovému manželstvu. Nástup patriarchátu podmienil kľúčové postavenie muža v rodine, vo všeobecnosti sa žena stala závislou od mužovej starostlivosti. Po roku 1800, v období osvietenstva a tereziánskych reforiem, rodina stráca svoje pôsobenie vo viacerých smeroch. Najvýraznejší odklon od kompetencií rodiny zaznamenávame vo vzdelanostnej dráhe dieťaťa. Doposiaľ boli schopnosti dieťaťa rozvíjané iba v rodine. Chlapci sa učili remeslá od svojich

otcov a v iných rodinách, dievčatá boli iniciované do starostlivosti o domácnosť. Pre rodinné spoločenstvo boli príznačné nasledovné charakteristiky: „viacgeneračnosť, monogamnosť, patriarchálnosť, sebestačnosť, pracovitosť“.

S Veľkou francúzskou revolúciou prichádzajú nové trendy, podľa Havigera, Havigerovej a Loudovej (2014), medzi ktoré patrí feminizmus a emancipácia. Ciele ženského hnutia žiadali o odstránenie nerovností medzi mužmi a ženami. Otvorenie trhu práce pre ženské pokolenie na prelome 19. a 20. storočia prináša väčšie napätie v rodinách, ktoré spôsobuje dvojité zaťaženie žien a klesajúcu prestíž muža v rodine. Postupne v 80. rokoch 20. storočia, ako píše Tománek (2019), vzrástol počet zainteresovaných otcov o výchovu svojich detí, hovorí o „nových otcoch“.

Po páde komunizmu, ako píše Biernat (2014), zaznamenávame prechod od strnulej spoločenskej korektnosti k rozhladenosti, dôrazu na súkromie, individualitu jednotlivca. Spochybňovanie relatívnych hodnôt (manželstvo, rodina, deti, vernosť) determinuje ľudské správanie a následné rozhodnutie pre rodinu. Globálna strata bezpečia v rodinnom prostredí, nestabilita a neistota sú v mnohých prípadoch znakmi dnešnej rodiny.

Posilňovanie individualizmu a uplatnenie sa na trhu práce, podľa Kuchařovej et al. (2019), spôsobilo oslabenie vzájomných vzťahov v rodine, zároveň sa znižuje čas spoločného trávenia v rodinnom prostredí. Oslabovanie rodinných pút vplyva na stabilitu rodiny, ktorá sa stáva krehkejšou a zraniteľnejšou vo svojom fungovaní. Zaznamenávame aj výraznú transformáciu v zložení rodiny, ako píše Andreeva (2018), v minulosti bola mnohopočetná rodina podmienkou prežitia, pretože rodiny čelili nízkej úrovni sociálnej, ekonomickej a technickej oblasti bežného života. Každé dieťa v rodine predstavovalo potenciálneho pracovníka a živila rodičov v starobe. Bezdetná rodina bola považovaná za chudobnú a nešťastnú.

Ekonomické a sociálno-kultúrne zmeny v spoločnosti viedli k stretu s novými hodnotami aj v rámci rodiny. Rozmanitosť hodnôt, prerozdelenie rodičovských a manželských funkcií, zmena vzťahov medzi rodičmi a deťmi prispeli ku konfliktom v rodinnom živote, aj v rámci spoločnosti (Mitrega, 2010). Hodnotové, demografické, sociálne a vzťahové premeny podnietili mnohých autorov o nový pohľad na vymedzenie pojmu rodina.

Definovanie pojmu rodina

V spoločenskom ponímaní sa rodina zmenila, a preto ani vo vedeckých kruhoch nevieme s určitosťou prijať jednu z definícií ako univerzálnu a platnú pre každú rodinu.

Mnohé domáce i zahraničné publikácie operujú pojmom „tradičný model rodiny“ a ich chápania sa rôznia. Skupina autorov (Lajda, 2015; Kowalik a Sodel, 2015; Brągiel, 2018) nazerá na uvedený model ako na zaužívaný spôsob rodinného súžitia, t. j. zosobášených rodičov, ktorí svoj zväzok obohatili o dieťa. Na druhej strane je uvedený model ponímaný na základe diferenciacie rodinných rolí a podľa viacerých autorov (Haponiuk, 2013; Błasiak, 2017; Wróblewska-Skrzek, 2017; Tománek, 2019; Hudecová, 2019) vychádza z „patriarchálneho ideálu“. Po stáročia bol muž vnímaný ako silný, emočne chladný, primárne zabezpečoval rodinu po materiálnej stránke a budoval vzťah rodiny a širšej

spoločnosti. Žena utvárala pozitívnu rodinnú klímu a emočné zázemie, jej hlavnou úlohou bola výchova detí a starostlivosť o chod domácnosti. Uchopiť po stáročia preferovaný „tradičný model rodiny“ nie je jednoduché, ako píše Curikov (2017), dejiny rodinných vzťahov vykazujú prvky tradicionality, ale zároveň prvky nedobrovoľnosti a nespokojnosti. Jedným z dôvodov je skutočnosť, že tradičná rodina v minulosti zväčša neudržiavala stabilitu vzťahov pre skutočnú a nadpozemskú lásku medzi manželmi. Podľa autora bola žena materiálne závislá od muža a „opustená žena“ okrem materiálnych strát a hanby prežívala morálny útlak. Odchod od manžela bol považovaný za dôsledok určitého nedostatku manželky. V mnohých prípadoch to bol jeden z dôvodov, prečo sa ženy snažili zo všetkých síl udržať manželské puto, a tak tradičná rodina fungovala na pohľad ako trvácna a stabilná jednotka spoločnosti. Podľa Cudak (2017) tradičný model rodiny nahrádzajú rekonštruované, spolubývajúce, partnerské a neúplné rodiny.

Zmeny v chápaní rodiny a kritiku jej tradičných charakteristík, podľa Mitjakina (2014), ovplyvnila zvýšená tolerancia k rozvodom, nestabilita manželstva či partnerstva, markantnejší výskyt „netradičných“ foriem súžitia. Lajda (2015) dopĺňa, že prevládajúci sekularizmus a devalvácia morálnych hodnôt ovplyvnili poňatie tradičnej rodiny, ktoré sa postupne vytráca.

Viaceri autori (Výrost a Slaměnik, 1998; Seltzer, 2019; Sevinj, 2022) sa zhodujú, že jednoznačné vymedzenie pojmu rodina je takmer nemožné, pretože samotný pojem je pôdou pre výskumy rozličných vedných disciplín. Na skúmaní rodiny aktívne participuje nielen pedagogika, ale aj sociológia, psychológia, andragogika, demografia, právo, archeológia, kulturológia, história, politika a iné. Štruktúru skúmania tvoria rozličné aspekty rodinného života, teda konkrétna vedná disciplína odzrkadľuje chápanie pojmu rodina, ale na základe interných záujmov skúmania. Ako dopĺňajú Lašek et al. (2014, s. 21), „samotná pedagogika operuje s pojmom rodina v najrôznejších kontextoch, ako napríklad výchovné pôsobenie v rodine, spolupráca rodiny a školy, rodina ako jedna zo vzdelávacích inštitúcií“.

Početní autori (Kraus, 2013; Matoušek a Pazlarová, 2014; Biernat, 2014; Piepenburg, 2014; Ondrejko, 2018; Sych, 2021) neoperujú jednotnou definíciou o pojme rodina, pretože podľa nich v súčasnosti neexistuje univerzálna definícia rodiny, platná pre všetky typy rodinných súžití. Dnešnú rodinu navrhujú nazvať novým pojmom, ktorý by prihliadal na premeny rodiny v modernej spoločnosti. Ako píše Biernat (2014), dnešná rodina je výsledkom pluralizácie rodinného života, a preto aj samotnú definíciu musíme neustále rozširovať. Kuchařová et al. (2019, s. 14) rozdeľujú chápanie rodiny na základe generácie, ktorá na uvedený pojem prihliada. Modifikácia chápania pojmu rodina súvisí s mladšou generáciou, pre ktorú nie je rodina imperatívom manželstva, ako tomu bolo kedysi. Ako píše Piepenburg (2014) zmeny hodnôt v súčasnej spoločnosti poukazujú na alternatívny pohľad na súčasnú rodinu, a preto nie je možné definovať rodinu tradične, idylicky a exaktne.

O najuniverzálnejšom poňatí rodiny, platnom pre empirizmus v oblasti pedagogickej vedy, píše Průcha (2009, s. 487), podľa ktorého „rodina je základný článok ľudského spoločenstva a jej špecifickým znakom je jej polyfunkčnosť, pôsobenie rodiny zahŕňa

výchovu a socializáciu detí, utváranie vhodných osobnostných, charakterových, emocionálnych, kognitívnych predpokladov, prenos sociálnych vzorov“. Průcha, Walterová a Mareš (2013, s. 248) definujú pojem rodina nasledovne: „rodina je najstaršia spoločenská inštitúcia, ktorá žije vo vlastnom priestore, uspokojuje potreby členov rodiny, poskytuje starostlivosť a základné istoty deťom, plní socializačnú, ekonomickú, sexuálne-regulačnú a reprodukčnú funkciu a tvorí základný pilier hodnôt, postojov a životného štýlu dieťaťa“. Podobne píše Křováčková et al. (2014), že rodina je spoločenská a zároveň najintímnejšia inštitúcia, ktorý plní rad funkcií, osobitne zabezpečuje primárnu socializáciu dieťaťa.

Na základe rozličných publikácií môžeme konštatovať, že rodina je „dielom ľudských osobností“ (Laca, 2011), „kotva istoty pre každého človeka“ (Možný, 2008, s. 14), „múzeum každodenných spomienok“ (Schaefferová, 1995, s. 132), „zdrojom i nositeľom tradícií, ktoré sú hodnotou a súčasťou každého človeka“ (Nemcová, 2010, s. 125), „školou rovnosti, ktorá zahŕňa rovnosť matky a otca, ako aj súrodencov“ (Joch, 2014, s. 48), „prvým učiteľom dieťaťa, najmä pri získavaní vzorov (Tirpák, 2010, s. 94), „je malou sociálnou inštitúciou, ktorá najoptimálnejším spôsobom uspokojuje individuálne potreby členov rodiny, uskutočňuje prvotnú socializáciu a akulturáciu, pôsobí ako sprostredkovateľ vzťahov jednotlivca a spoločnosti, disponuje určitou emocionálnou a psychickou klímou, intimitou, súdržnosťou“ (Aleksievich a Anatolevna, 2018, s. 205).

Presnejšie vymedzenie pojmu rodina súvisí s jej postmodernou transformáciou. Ako píše Výrost a Slaměník (1998, s. 305), „najjasnejšiu definíciu pojmu rodina môžeme získať, ak popíšeme charakteristiky súčasnej rodiny, ktoré vyplývajú z celospoločenských zmien“, v kontexte premeny vzájomných vzťahov, hodnôt, výchovného pôsobenia, pracovnej angažovanosti, medzigeneračných vzťahov, rodinných koalícií, diferenciacie foriem rodinného súžitia.

Postmoderné poňatie rodiny

Predchádzajúce poňatia rodiny boli označené za zastaralé, a ako píše Münster (2014), dnešná rodina je mnohotvárnejšia, náročnejšia, je oblečená do „farebnejšieho“ prevedenia, čoho dôkazom sú rôznorodejšie formy spolužitia, sloboda členov rodiny, bezdetné domácnosti, vzťahy na diaľku.

Rodina prešla zmenami, ktoré ovplyvnili jej fungovanie, a preto súčasnú rodinu nazývame ako postmodernú, neoliberalnú, postindustriálnu a jej znaky popísali: Singly (1999); Brannen (2003); Šatánek (2004); Ondrejko (2006); Možný (2008); Kravárová (2010); Višňovský et al. (2010); Mendelová (2014); Kraus (2017); Malimonov et al. (2018); Seltzer (2019) a ďalší.

Pojem „postmoderná rodina“ označuje nové, alternatívne, ekvivalentné formy manželstva a rodinného života. Ako píše Guzzo (2014), podobne aj Sanner, Ganong a Coleman (2020), homosexuálne spolužitia, dobrovoľná bezdetnosť, opakované manželstvá sa stali realitou dnešnej doby. Podľa Ruppanner, Perales a Baxter (2018), zhodne aj Keune (2020), domov sa stáva pracoviskom, vytráca sa oddelenosť svetov medzi domovom a prácou.

Mnohí rodičia pracujú doma alebo dokončujú pracovné povinnosti vo voľnom čase. Láska sa stáva istou zmluvou, v mnohých prípadoch je romantický model lásky minulosťou. Pracovná angažovanosť oboch rodičov sa stala bežným javom v živote rodiny.

Rozdiely zaznamenávame aj vo vzťahovej sfére. Ako píše Hovanová a Šlosár (2020), súčasná rodina je charakteristická dvojgeneračným jadrom, spoločnú domácnosť zdieľajú iba dve generácie, a to rodičia so svojimi deťmi. Zaznamenávame oslabenie starorodičovských vplyvov, pretože častokrát nie sú schopné konkurovať zosieťovaniu rodiny. Podľa Matějčka (2017) dnešná rodina sa zakladá predovšetkým na citových väzbách, ktoré môžu byť jej zárukou, ale aj príčinou zániku. Na jednej strane sú vzájomné väzby vzácné, na druhej strane sú v súčasnosti krehké a nestále. Liu (2016) dopĺňa, že v súčasnosti sa vytráca generačný konflikt medzi rodičmi a deťmi, čoho dôsledkom je menej búrlivé dospievanie, ktoré slúžilo na nastolenie vlastnej autonómie a odlúčenia od rodiny. Demokratizácia vzťahu rodič-dieťa sa prejavuje v otvorenej komunikácii, rovnosti vzťahu, slobodnej konfrontácii a vyjadreniu nesúhlasu.

Rodina sa začala vo väčšej miere orientovať na potreby rodičov, podľa Biernat (2014) hovoríme o tzv. parento-centrickej rodine. Do popredia sa dostávajú potreby súvisiace s pracovnou angažovanosťou rodičov, na ich zvyšovanie kvalifikácie a vzdelania. Tradičná a moderná rodina bola typická vybudovanými hranicami, ktoré oddeľovali rodinné prostredie od zvyšku sveta. Rodina zaisťovala bezpečnosť, chránila svojich členov pred nepriaznivými vplyvmi okolia, odbúravala stres, poskytovala oddych. Dnešná rodina je poznačená médiami a inými technológiami, ktoré prenikajú do prostredia rodiny. Medializácia rodiny determinovala názory, hodnoty a životný štýl súčasného rodinného prostredia. Rodina sa stala médiom, cez ktoré saturuje množstvo informácií a je náročné tieto zistenia overiť.

Novodobý pojem rodina by mal zahŕňať všetky kombinácie biologického, legalizovaného i nelegalizovaného príbuzenstva. Exaktnejšie vymedzenie pojmu by malo zahŕňať rodinné súžitie ľudí, kde žijú dospelí so vzájomnými citovými väzbami alebo iba dospelý s dieťaťom, kde zaznamenávame rodičovské puto. Dospelí partneri v rodine môžu byť rovnakého alebo opačného pohlavia a môžu byť v manželstve alebo v partnerstve. Rodičovské puto je trvácne a definitívne. Partnerské a manželské zväzky nedisponujú celoživotnou garanciou trvácnosti (Matoušek a Pazlarová, 2014).

Súhrnne môžeme povedať, že postmoderná rodina sa vyznačuje labilitou, rozličnosťou, partnerstvom (Možný, 2008), individualizmom, autonómiou, pluralizáciou, intimitou (Potočárová a Baranyai, 2012), dvojkariérovosťou, materiálnosťou, vypätosťou (Mendelová, 2014).

ZÁVER

Opätovné hľadanie alternatívnych charakteristík rodiny je nevyhnutné, nakoľko sociálne, ekonomické a politické zmeny v spoločnosti hlboko zasiahli paradigmy rodinného života. Dnešná postmoderná rodina sa vyznačuje transformáciou v jej fungovaní, štruktúre, odolnosti, plnení funkcií. Na základe analyzovaných štúdií je možné tvrdiť, že jej znakmi

sú destabilizácia a diverzifikácia jej foriem, dynamizácia, individualizácia, sociálna otvorenosť, dvojkariérovosť a demokratickosť rodinných vzťahov.

Rodina 21. storočia prešla dlhodobými procesmi zmien, musí čeliť oveľa väčšiemu počtu prekážok ako rodiny predchádzajúcich generácií. Ako píše Kubíková (2020), novodobá matka potrebuje riešiť tisícnásobne viac vecí ako tomu bolo kedysi.

Celkovo možno konštatovať, že nové pohľady na definovanie pojmu rodina vychádzajú z moderných tendencií postmoderného života. Je zrejmé, že súčasná postmoderná rodina disponuje „modernými črtami“. Ako odporúča Walsh (2015), je potrebný posun k zdravým prorodinným hodnotám, ktoré spôsobujú vyššiu pravdepodobnosť funkčnosti vzťahov, aj napriek egocentrizmu dnešnej society.

V súvislosti so spoločenským vývojom, neustálymi zmenami, zrýchľujúcim sa tempom života sa rodina v poslednom období stáva krehkejšou a veľakrát potrebuje viac podpory ako kedykoľvek predtým. Aj napriek tomu rodina patrí k jednej z mála istôt, ktorými súčasná spoločnosť môže disponovať.

Príspevok je čiastkovým výstupom vedecko-výskumného projektu UGA č. V/3/2023 s názvom Socio-kultúrne podmienky rodiny a vplyv na dieťa.

Literatúra

ALEKSEEVICH, A. and ANATOLEVNA, O. Transformacija ponjatijj "semja" i "brak" v sovremennom rossijskom obshhestve. *Psichologija* [online]. 2018, no. 2, p. 205–219. [cit. 5. 3. 2022]. ISSN 2587-7879. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/transformatsiya-ponyatij-semya-i-brak-v-sovremennom-rossijskom-obschestve>.

ANDREEVA, A. Osobennosti semejjnoj sredi rebenka v postindustrialnom obshhestve. *Naučnyj dialog* [online]. 2018, no. 7, p. 292–307. [cit. 29. 4. 2022]. ISSN 2227-1295. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-semejnoy-sреди-rebenka-postindustrialnom-obschestve>.

BECK, U. *Riziková spoločnosť: na ceste k jinej modernite*. Praha: Slon, 2018. ISBN 978-80-7419-267-8.

BENGTSON, V. L. Beyond the Nuclear Family: The Increasing Importance of Multigenerational Bonds. *Journal of Marriage and Family* [online]. 2001, vol. 63, no. 1, p. 1–16. [cit. 28. 3. 2022]. ISSN 1741-3737. Available from: <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2001.00001.x>.

BIERNAT, T. Czy istnieje rodzina ponowoczesna? *Paedagogia Christiana* [online]. 2014, vol. 2, no. 34, p. 183–195. [cit. 21. 3. 2022]. ISSN 1505-6872. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.12775/PCh.2014.030>.

BŁASIAK, A. Nowy wymiar rodzicielstwa – wybrane aspekty. In: OPOZDA, D. a LEŚNIAK, M. *Rodzicielstwo w wybranych zagadnieniach pedagogicznych* [online]. Lubelski: Katolicki Uniwersytet Jana Pawła, 2017, p. 29–43. [cit. 15. 4. 2022]. ISBN 978-83-65172-98-3. Dostępne z: <https://depot.ceon.pl/handle/123456789/14971>.

BRAĞIEL, J. Postmodernistyczne przemiany w rodzinie. *Roczniki Pedagogiczne* [online]. 2018, vol. 10, no. 4, p. 9–22. [cit. 20. 3. 2022]. ISSN 2080-850X. Dostępne z: <http://dx.doi.org/10.18290/rped.2018.10.4-2>.

BRANNEN, J. Towards a Typology of Intergenerational Relations: Continuities and Change in Families. *Sociological Research* [online]. 2003, vol. 8, no. 2, p. 50–60. [cit. 30. 3. 2022]. ISSN 1360-7804. Available from: <https://doi.org/10.5153/sro.800>.

CUDAK, H. Społeczne funkcjonowanie współczesnej rodziny w Polsce. *Pedagogika Rodziny* [online]. 2017, vol. 7, no. 2, p. 23–33. [cit. 29. 4. 2022]. ISSN 2543-862X. Dostępne z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=672142>.

CURIKOV, V. I. O tradicijonnoj seme i priččinah transformacii bračno-semejnych otnošenij. *Sociodinamika* [online]. 2017, no. 3, p. 47–67. [cit. 29. 4. 2022]. ISSN 2306-0158. Dostępne z: https://author.nbpublish.com/pr/article_20717.html.

GUZZO, K. B. New Partners, More Kids: Multiple-Partner Fertility in the United States. *American Academy of Political and Social Science* [online]. 2014, vol. 654, no. 1, p. 66–86. [cit. 21. 3. 2022]. ISSN 1552-3349. Available from: <https://doi.org/10.1177/0002716214525571>.

HAPONIUK, M. Sytuacja kobiet na rynku pracy w Polsce. In: KIEŁKOWSKA, M. *Rynek pracy wobec zmian demograficznych* [online]. Warszawa: Instytut Obywatelski, 2013, p. 38–51. [cit. 20. 3. 2022]. ISBN 978-83-63874-19-3. Dostępne z: https://www.researchgate.net/profile/JoannaRuteckaGora/publication/274384428_System_emerytalny/links/551dc3a80cf2a2d9e13b2613/Systememerytalny.pdf#page=39.

HAVINGER, J., HAVINGEROVÁ, J. M. a LOUDOVÁ, I. *Lexikální stopa pojmu rodina*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-429-8.

HOVANOVÁ, M. a ŠLOSÁR, D. *Sanácia dysfunkčnej rodiny v pomáhajúcich profesiách* [online]. Košice: UPJŠ, 2020. [cit. 19. 3. 2022]. ISBN 978-80-8152-858-3. Dostępne z: <https://unibook.upjs.sk/img/cms/2020/ff/sanacia-dysfunkcnej-rodiny-v-pomah-profesiach.pdf>.

HUDECOVÁ, A. Rola otca a rola matky v súčasnej rodine v ére postmodernej spoločnosti. *Studia Scientifica* [online]. 2019, roč. 18, č. 3, s. 9–16. [cit. 20. 3. 2022]. ISSN 1336-2232. Dostępne z: http://studiascientifica.ku.sk/wp-content/uploads/2020/06/ssf_3_19.pdf.

JOCH, R. Význam rodiny pro společnost. In: *Rodina a společnost: sborník příspěvků*. Praha: Ideál, 2014, s. 47–50. ISBN 978-80-86995-28-1.

KEUNE, M. Overview: employment, job quality and labour relations in Europe's public sector since the crisis. In: *Working under pressure Employment, job quality and labour relations in Europe's public sector since the crisis* [online]. Brussels: ETUI, 2020, p. 7–34. [cit. 18. 4. 2022]. ISBN 978-2-87452-561-2. Available from: <https://www.etui.org/sites/default/files/Overview.pdf>.

KOWALIK, D. and SODEL, P. Wychowanie w rodzinie w kontekście aspiracji edukacyjno-zawodowych. *Polish Journal of Continuing Education* [online]. 2015, vol. 4, p. 90–97. [cit. 20. 3. 2022]. ISSN 2391-8020. Dostupné z: https://edukacjaustawicznadoroslych.eu/images/2015/4/11_4_2015.pdf.

KRAUS, B. Ohrožení dítěte v kontextu společenských změn. In: *Acta Sociopathologica IV*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2017, s. 7–17. ISBN 978-80-7435-666-7.

KRAUS, B. Rodina v procesech transformace společnosti. *Kontakt* [online]. 2013, roč. 15, č. 4, s. 422–430. [cit. 18. 3. 2021]. ISSN 1804-7122. Dostupné z: <https://kont.zsf.jcu.cz/pdfs/knt/2013/04/09.pdf>.

KRAVÁROVÁ, M. Problémy a zmeny v súčasnej rodine. In: *Aplikovaná etika v sociálnej práci a ďalších pomáhajúcich profesiách* [online]. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2010, s. 175–181. [cit. 9. 3. 2022]. ISBN 978-80-89271-89-4. Dostupné z: <https://www.prohuman.sk/socialna-praca/problemy-a-zmeny-v-sucasnej-rodine>.

KŘOVÁČKOVÁ, B. et al. *Pedagogický a psychologický slovník: terminologický slovník zaměřený na primární a preprimární vzdělávání*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-513-4.

KUBÍKOVÁ, S. *Klub nerozbitných dětí*. Brno: Edika, 2020. ISBN 978-80-266-1565-1.

KUCHAŘOVÁ, V. et al. *Česká rodina na počátku 21. století: životní podmínky, vztahy a potřeby*. Praha: Sociologické nakladatelství Slon, 2019. ISBN 978-80-7419-275-3.

LACA, S. Rodina ako primárne prostredie v spoločnosti. *Prohuman* [online]. 2011. [cit. 17. 3. 2021]. ISSN 1338-1415. Dostupné z: <https://www.prohuman.sk/socialna-praca/rodina-ako-primarne-prostredie-v-spolocnosti>.

LAJDA, J. Malá reflexe – srovnání hodnotového systému západu a východu po druhé světové válce. In: *Rodina v 21. století: sborník příspěvků*. Praha: Ideál, 2015, s. 92–95. ISBN 978-80-86995-29-8.

LAŠEK, J. et al. *Čtyři pohledy na rodinu*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-531-8.

LIU, F. The Rise of the "Priceless" Child in China. *Comparative Education Review* [online]. 2016, vol. 60, no. 1, p. 105–130. [cit. 19. 3. 2022]. ISSN 1545-701X. Available from: <https://doi.org/10.1086/684457>.

MALIMONOV, I. V. et al. Global Changes of Family Unit in Modern Russia. *Astra Salvensis* [online]. 2018, vol. 6, no. 12, p. 623–634. [cit. 24. 3. 2022]. ISSN 2393-4727. Available from: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=708296>.

MAREŠ, J. Přehledové studie: jejich typologie, funkce a způsob vytváření. *Pedagogická orientace* [online]. 2013, roč. 23, č. 4, s. 427–454. [cit. 20. 3. 2022]. ISSN 1805-9511. Dostupné z: <https://doi.org/10.5817/PedOr2013-4-427>.

MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-797-7.

MATOUŠEK, O. a PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0522-7.

MENDELOVÁ, E. Súčasná postmoderná rodina a vnútorodinná deľba práce. *Sociální pedagogika* [online]. 2014, roč. 2, č. 1, s. 11–21. [cit. 20. 3. 2022]. ISSN 1805-8825. Dostupné z: <https://doi.org/10.7441/soced.2014.02.01.01>.

MITJAKINA, G. Predstavlenie o seme v ramkakh postmodernistskogo obshhestva: strukturno-funkcionalnyjj sdvig. *Vestnik Moskovskogo gosudarstvennogo oblastnogo universiteta* [online]. 2014, no. 2, p. 65–72. [cit. 19. 3. 2022]. ISSN 2224-0209. Dostupné z: <https://www.philosmgou.ru/jour/article/view/364/364>.

MITREGA, A. Sovremennaja polskaja semja: vyzovy i riski postmoderna. *Žurnal issledovanijj socialnojji politiki* [online]. 2010, no. 3, p. 373–392. [cit. 20. 3. 2022]. ISSN 1727-0634. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennaya-polskaya-semya-vyzovyiriskipostmoderna>.

MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-86429-87-8.

MÜNSTER, G. Rodina v procesu změny – Výzva pro katolickou církev. In: *Rodina a společnost: sborník příspěvků*. Praha: Ideál, 2014, s. 51–59. ISBN 978-80-86995-28-1.

NEMCOVÁ, L. Rodové správanie súčasných rodín v období transformácie spoločnosti. In: VIŠŇOVSKÝ, Ľ. et al. *Slovenská rodina v kontexte transformačných premien*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2010, s. 125–149. ISBN 978-80-557-0034-2.

NOVOTNÁ, K. a KYSELÁ, I. *Moje deti, tvoje deti, naše šťastná rodina*. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-247-2891-9.

ONDREJKOVIČ, P. Súčasná slovenská rodina: vedecké poznávanie – podmienka kreovania rodinnej politiky. *Pedagogika.sk* [online]. 2018, roč. 9, č. 1, s. 5–18. [cit. 6. 3. 2022]. ISSN 1338-0982. Dostupné z: <https://www.casopispedagogika.sk/studie/ondrejko-vice-peter-sucasna-slovenska-rodina-vedecke-poznavanie-podmienka-kreovania-rodinnej-politiky.html>.

ONDREJKOVIČ, P. Zmeny v spoločnosti a zmeny v rodine – kontinuita a zmena. *Sociológia – Slovak Sociological Review* [online]. 2006, č. 1, s. 5–30. [cit. 1. 3. 2022]. ISSN 1336-8613. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=148595>.

PIEPENBURG, H. Rodina ve světle hodnotových změn. In: *Rodina a společnost: sborník příspěvků*. Praha: Ideál, 2014, s. 66–76. ISBN 978-80-86995-28-1.

POTOČÁROVÁ, M. a BARANYAI, L. Výchova a vzdelávanie v moderne, postmoderne a súčasnosti: Rodina a výchova. In: KUDLÁČOVÁ, B. a RAJSKÝ, A. *Európske pedagogické myslenie: od moderny k postmoderne až po súčasnosť*. Trnava: Trnavská univerzita, 2012, s. 127–150. ISBN 978-80-8082-574-4.

PRŮCHA, J. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E. a MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

RUPPANNER, L., PERALES, F. and BAXTER, J. Harried and Unhealthy? Parenthood, Time Pressure, and Mental Health. *Journal of Marriage and Family* [online]. 2018, vol. 81, no. 2, p. 308–326. [cit. 21. 4. 2022]. ISSN 1741-3737. Available from: <https://doi.org/10.1111/jomf.12531>.

SANNER, C., GANONG, L. and COLEMAN, M. Families Are Socially Constructed: Pragmatic Implications for Researchers. *Journal of Family Issues* [online]. 2020, vol. 42, no. 2, p. 422–444. ISSN 1552-5481. [cit. 18. 3. 2022]. Available from: <https://doi.org/10.1177/0192513X20905334>.

SELTZER, J. A. Family Change and Changing Family Demography. *Demography* [online]. 2019, vol. 56, no. 2, p. 405–426. [cit. 8. 3. 2022]. ISSN 1533-7790. Available from: <https://doi.org/10.1007/s13524-019-00766-6>.

SEVINJ, M. Increased awareness about “a definition of family”. *Psychology and psychiatry* [online]. 2022, vol. 95, p. 318–325. [cit. 14. 3. 2022]. ISSN 2515-9828. Available from: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.01.2022.032>.

SCHAEFFEROVÁ, E. *Co je rodina?* Praha: Návrat domů, 1995. ISBN 80-85495-41-4.

SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1.

STYCH, M. The definition of family in international and eu law. *MEST Journal* [online]. 2021, vol. 9, no. 1, p. 192–198. [cit. 10. 3. 2022]. ISSN 2334-7058. Available from: https://mest.meste.org/MEST_1_2021/17_22.pdf.

ŠATÁNEK, J. Súčasná rodina a jej premeny. In: ŠATÁNEK, J. (ed.). *Rodinné prostredie ako faktor socializácie a personalizácie osobnosti dieťaťa* [online]. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2004, s. 91–104. [cit. 2. 3. 2022]. ISBN 80-8083-015-0. Dostupné z: <https://www.ff.umb.sk/app/cmsFile.php?disposition=a&ID=435>.

TIRPÁK, P. *Rodinná výchova*. Prešov: Prešovská univerzita, 2010. ISBN 978-80-555-0142-0.

TOMÁNEK, P. Fragmentarizácia rodičovských rolí vo výchove. *Studia Scientifica* [online]. 2019, roč. 18, č. 3, s. 66–76. [cit. 20. 3. 2022]. ISSN 1336-2232. Dostupné z: http://studiascientifica.ku.sk/wpcontent/uploads/2019/11/ssf_3_19-www.pdf.

UMBERSON, D. and THOMEER, M. B. Family Matters: Research on Family Ties and Health, 2010 to 2020. *Journal of Marriage and Family* [online]. 2020, vol. 82, no. 1, p. 404–419. [cit. 17. 3. 2022]. ISSN 1741-3737. Available from: <https://doi.org/10.1111/jomf.12640>.

VIŠŇOVSKÝ, Ľ. et al. *Slovenská rodina v kontexte transformačných premien*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2010. ISBN 978-80-557-0034-2.

VÝROST, J. a SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie I: člověk a sociální instituce*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6.

WALSH, L. Rodinné hodnoty a mír ve světě v 21. století. In: *Rodina v 21. století: sborník příspěvků*. Praha: Ideál, 2015, s. 115–123. ISBN 978-80-86995-29-8.

WORKMAN, C. The 2017 uniform parentage act: a response to the changing definition of family? *Journal of the American Academy of Matrimonial Lawyers* [online]. 2019, vol. 32, no. 1, p. 233–250. [cit. 26. 3. 2022]. ISSN 0882-6714. Available from: <https://aaml.org/wp-content/uploads/CommentThe2017Uniformparentageact.pdf>.

WRÓBLEWSKA-SKRZEK, J. Nowe ojcostwo czy kryzys ojcostwa? Przemiany roli mężczyzny w rodzinie. *Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne* [online]. 2017, vol. 18, no. 1, p. 33–39. [cit. 20. 3. 2022]. ISSN 2299-2367. Dostupné z: <https://czasopisma.uksw.edu.pl/index.php/ucs/article/view/2939>.

Kontakt

PaedDr. Libuša Gužíková
Pedagogická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Katedra pedagogiky
Dražovská 4, 949 74 Nitra, Slovenská republika
libusa.guzikova@ukf.sk